

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3955>

KALKINMA AJANSLARI VE YÖNETİŞİM İLİŞKİSİ: TRA2 BÖLGESİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA YÖNELİK BİR ANALİZ*

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEVELOPMENT AGENCIES AND GOVERNANCE: AN ANALYSIS OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN TRA2 REGION

Ceren AVCİL**

Öz

Küreselleşme süreci ile birlikte yaşanan sosyo-ekonomik değişim ve dönüşüm gerek bölge içi gerekse bölgelerarası gelişmişlik farklarını gözler önüne sermektedir. Devletlerin uzun süre uyguladıkları klasik kalkınma anlayışı küreselleşme ile birlikte terk edilmeye başlanmış, ülkeyi ilgilendiren tüm konularda merkezin tek kural koyucu ve karar alıcı olduğu klasik yönetim anlayışından yerel öncelik ve karar alıcıların da önem kazandığı yeni yönetim anlayışına geçilmiştir.

Türkiye’de Avrupa Birliği’ne uyum süreci ile birlikte yeni planlama anlayışına Kalkınma Ajansları ile geçilmiştir. Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirerek kaynakların yerelde etkin kullanımını sağlamak, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak anlayışı ile yeni bir yönetim modeli olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Bu makale, küreselleşme ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yeni kalkınma anlayışını hayata geçiren Kalkınma Ajanslarının tarihsel gelişimini ortaya koymayı, Kalkınma Ajansları-sivil toplum ilişkisini irdelemeyi ve bu çerçevede TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) Bölgesi’nde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının durumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada TRA2 Bölgesinde faaliyet gösteren STK’ların mevcut durumuna yönelik literatür taraması yapılmış, aktif olan STK’lara yönelik anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda STK’ların başta finansman sorunları olmak üzere işlevsellik, koordinasyon ve işbirliği vb. alanlarda sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, Bölgesel Kalkınma, Sivil Toplum, Kalkınma Ajansı, TRA2 Bölgesi.

Abstract

Socio-economic change and transformation due to globalization have revealed the disparities in development within and between regions as well. Together with globalization, the classical development approach, which has been adopted by the states for long has been left. A transition from classical management behavior, in which decision-making process regarding all state issues is centralized, to a new one; in which local priorities and decision-makers are of more critical importance has been realized.

In Turkey, in the accession period to EU, a new method of planning was adopted by the utilization of regional development agencies. Development Agencies emerge as a new governance model with the understanding of improving the cooperation between the public sector, private sector and non-governmental organizations by ensuring effective use of resources in the local area and reducing the development disparities between regions and regions.

In this frame, the major aim of the article is to reveal the historical development of Regional Development Agencies, as the actors of this novel development approach during the accession period to EU and at the context of globalization; to examine relationship between the Development Agencies and civil society, and lastly and more specifically mentioning Serhat Development Agency’s study regarding non-governmental organizations and civil society in TRA2 (Agri, Kars, Iğdır, Ardahan) Region. In the study, a literature review was made regarding the current status of NGOs operating in the TRA2 Region and a questionnaire was applied to active NGOs. As a result of the research, NGOs are primarily concerned with problems such as financing problems, functionality, coordination and cooperation, etc.

Keywords: Governance, Regional Development, Civil Society, Development Agency, TRA2 Region.

* Bu makale, “Türkiye-AB İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma Ajanslarının Rolü: TRA2 Bölgesi Örneği” başlığıyla, 2015 yılında tamamlanmış olan yüksek lisans tezinin bulgularından yararlanılarak ve güncellenerek türetilmiştir

** Dr.

1.GİRİŞ

Ulus-devletlerin ortaya çıkmaya başladığı 19. yüzyıldan itibaren bölge kavramı yönetim ve üretim ilişkilerinin değişmesi ile farklı bir boyut kazanmıştır. Kavram artık ulus devletlerin bünyesinde barınan ekonomik ve sosyal ilişkileri tanımlayan ve geliştiren bir araç konumuna gelmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren küreselleşme süreciyle birlikte değişen yönetim ve üretim anlayışı bölge kavramının kalkınma aracı olarak kullanılması sürecini başlatmıştır.

Küresel ilişkilerin tüm dünyaya hâkim olması ile devletlerin küresel nitelikli sorunlara çözüm bulmakta zorlanmaları, küresel nitelikteki sorunlara küresel çözümlerin gerekmesi sivil toplumun bu alanlarda alternatif bir aktör olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sivil toplum bir yandan demokrasi kültürünün toplumun her kesimine yayılması amacını güderken bir yandan da yerel taleplerin merkezi kurumlara iletilmesinde önemli bir baskı grubu olma özelliğini taşımaktadır. İyi yönetim ilkesi çerçevesinde sivil toplum, devlet ile toplum arasındaki ilişkilerde bir köprü görevi görmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının yerel taleplerin hayata geçirilmesindeki önemi yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi suretiyle bölgesel ve ulusal kalkınma çabalarında ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren kurulmaya başlayan ve kurulma süreçleri tamamlanarak her bölgede faaliyet gösteren kalkınma ajansları, sivil toplum kuruluşları ile birlikte yerel yönetim kanallarının etkin bir biçimde kullanılmasını amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'de kalkınma modellerini uygulayan kalkınma ajanslarının Avrupa Birliği (AB)'ye uyum sürecinde Türkiye'deki gelişim sürecinin irdelenmesi, sivil toplum ve kalkınma ajansları ilişkisinin incelenmesi, Türkiye'de 2009 yılında TRA2 Düzey II Bölgesi'nde kurulan Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)'nı oluşturan illerde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının mevcut durum ve sorunlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmada bu STK'ların bölgede yönetim işlevi görüp görmedikleri irdelenmiştir.

Bu çalışmanın kapsamı; bölge kavramı ile birlikte kalkınma ajanslarının dünyada ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi, sivil toplum ve Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ile AB'ye uyum süresinde kalkınma ajansları ve toplum-yönetişim ilişkisinin Kalkınma ajansı aracılığıyla nasıl işlediğine dair TRA2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK)'dır. Çalışmada örneklem dernekler arasından seçilmiştir.

Çalışmada konuya ilişkin literatür taraması yapılmış, kalkınma ajansı kavramı ve kapsamı, kalkınma ajanslarının dünyada ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ile birlikte ele alınmıştır. Çalışma, Türkiye'de kalkınma ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında iyi yönetim modeli olarak köprü görevi üstlenmesine ilişkin görüşler ile sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla çalışmada elde edilen sonuçların Türkiye genelinde faaliyet gösteren STK'ları temsil etme iddiası yoktur.

2. KALKINMA AJANSLARI: TEORİK VE TARİHSEL ARKA PLAN

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve küreselleşme süreci ile zaman ve mekân kavramlarında büyük bir dönüşüm meydana gelmiştir. Ülkeler ve bölgeler arası sınırlar artık çok net biçimde ayırt edilememekte, devletler ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel olarak giderek birbirleriyle daha çok ilişki içerisine girmektedirler. Küreselleşme ile başlayan zamanın karmaşıklığı ve dinamikliği, modern toplumlarda mevcut olan zamanın hızını tüm topluma yaymaya başlamıştır. Dolayısıyla süreç ekonomik ve sosyal kalkınma paradigması ve araçlarında da köklü değişiklikleri gündeme getirmiştir. Kalkınma anlayışı merkezi yönetimle birlikte yerel aktörleri de ön plana çıkarma eğilimine girmiştir.

Bölgesel kalkınma politikalarında belirleyici rol oynayan bölge kavramı üzerinde uzlaşmış bir tanım bulunmamaktadır. Kullanıldığı alana göre farklı anlamlar kazanan kavram, değişen ekonomik-sosyal ve kültürel koşullarla da yeni anlamlar kazanabilmektedir. "Bir bölge, bir ya da daha fazla sayıda özellikle tanımlanabileceği gibi, belirli bir alanda yaşayan insanların tümüne yönelik kavramlarla da belirlenebilir" (Özel, 2013, 98). İçinde bulunulan yüzyılın koşullarına göre farklı anlamlar kazanan bölge kavramı, çiftçilerin toprak, topografya ve iklim koşullarının benzerliklerine göre bazı yerleri aynı isimle tanımlamaları ile çok eski dönemlerde başlamış ve aynı zamanda bir mekân parçasının diğerinden olan farklarını belirtmek için kullanılmıştır (Eraydın, 2004, 126).

Bölgelerin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesini sağlamak amacı ile kurulmuş kalkınma ajanslarına yönelik net tanımlar yapılamamaktadır. Birçok yazar ve kurum tarafından ajansların yapısı ve işlevlerine göre çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA)'ya göre Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik imkânlar ile çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen kurumlardır (EURADA,

<http://www.eurada.org>, erişim tarihi: 04.04.2013). Bir başka görüşe göre (Koçberber, 2006, 37) BKA'lar, bir ülkenin belli bir coğrafyasında özel, kamusal, yerel otorite ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını amaçlayan yasal kurumlardır. Bölgesel kalkınma ajanslarının merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda belli bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırma amacıyla kurulmuş ve kısmen kamunun finanse ettiği kuruluşlar olduğunu dile getiren görüş de mevcuttur (Maç, 2006, 3).

Dünyada kalkınma ajanslarının tarihçesine bakıldığında ilk uygulamasının ABD'de Tennessee Valley Authority (1930) olduğu anlaşılmaktadır (Özer, 2012, 396). Temel amacı, Tennessee vadisinin kalkınmasını ve su rejiminin düzenlenmesini sağlamak olan (Bakır ve Tuncel, 2010, 160) bu uygulama, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte, 1950'li yıllardan itibaren Avrupa kıtasında da kendini göstermeye başlamıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda birçok Avrupa ülkesinde bölgesel ekonomiyi geliştirmek amacıyla kurulan bölgesel kalkınma ajanslarının sayısı, 1990'larda AB'nin artan etkinliği ile artmıştır. Bu dönemde AB tarafından Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna gibi ülkelere bölgesel kalkınma ajansı kurmaları için öneride bulunulmuş, ajansların kuruluş aşamasında finansman ve uzman desteği sağlanmıştır (Karaarslan, 2008, 74).

Tablo 1'de dünyada kalkınma ajanslarının kuruluş yılları yer almaktadır.

Tablo 1. Dünyadaki Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Yılları

Ülkeler	Yıllar
ABD	1933
Brezilya, Avusturya, Belçika, Fransa, İrlanda, Japonya	1950
Almanya, İngiltere, İtalya, Hollanda	1960-1970
Yunanistan, İspanya, Finlandiya, Danimarka	1980-1990
Bulgaristan, Çekya, İsveç, Ukrayna Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya,	1990-

Kaynak: EURADA, www.eurada.org, erişim tarihi: 04.04.2013).

Tablo 2'de bölgesel kalkınma ajanslarının yasal statülerine dair bilgilere yer verilmektedir. BKA'lar her ülkede farklı yasal statülerde faaliyet göstermektedirler. Fransa, İspanya ve Belçika'nın Flaman Bölgesi gibi yerlerde bazıları yasal düzenlemeler ve kanunlarla kurulmuş, İrlanda, İskoçya, Adalar ve Hollanda'da doğrudan devlet tarafından kurulmuştur. Almanya, Yunanistan ve Danimarka'da ise mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda kurulmuştur. Nihayetinde kalkınma ajanslarının yasal statüleri son yıllarda merkezi devletten daha özerk olabilmeleri için daha otonom bir hale getirilmiş ya da özelleştirilmiştir (Özen, <http://www.tepav.org>, erişim tarihi: 06.07.2012). Ajansların personel yapısı faaliyetlerine, görev ve sorumluluklarına göre çeşitlilik göstermektedir. İngiltere, Belçika, Fransa'daki kalkınma ajanslarında istihdam edilen personel sayısı 10-25 kişi arası veya 25'ten fazla iken, bu sayı Almanya, İspanya, Yunanistan ve Bulgaristan'da 5-10 arası sayıya da düşebilmektedir (Çakmak, 2006, 136). EURADA ise kalkınma ajanslarını kurucularına ve işlevlerine göre sınıflamaya tabi tutar. Buna göre kalkınma ajansları kurucularına göre merkezi hükümetler tarafından kurulan kalkınma ajansları, yerel ve bölgesel yönetimler dâhilinde olan kalkınma ajansları, yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan kalkınma ajansları, kamu ve özel ortaklıklarıyla kurulmuş bağımsız kalkınma ajansları olarak gruplandırmaktadır. Kalkınma ajansları işlevlerine göre stratejik ajanslar, küresel operasyonel ajanslar, sektörel operasyonel ajanslar ve iç ajanslar olarak dört gruba ayrılmaktadır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2013, 83).

Tablo 2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri

Ülkeler	BKA Yasal Statüleri
Almanya	Yarı özerk kamu şirketleri
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika	Belediyeler arası ajanslar
Romanya, Danimarka	Vakıflar
Çekya, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
İsveç	Limited şirket
Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz	Kamu limited şirketleri

İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu / özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Yunanistan	Belediye girişimi

Kaynak: Yılmaz, www.arkitera.com, erişim tarihi: 08.04.2013).

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren küreselleşmenin sadece söylemde değil, toplumun tüm ekonomik-siyasal-kültürel ilişkilerine sirayet etmeye başlaması ile her ülke yerel veya ulusal düzeyde ekonomik kalkınmayı sağlamak için kendi koşullarına ve anlayışına uygun kalkınma politika ve planları geliştirip uygulamaya çalışsa da, küreselleşme rüzgârına pek karşı koyamamışlardır (Karakılçık ve Sarıgül, <http://web.inonu.edu.tr>, erişim tarihi: 11.04.2013).

Kalkınma ajansları da küreselleşmenin etkisiyle bir yandan bölgelerde ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve coğrafi fırsat eşitsizliklerinin (Dinler, 2005, 97) giderilmesini, bir yandan da yerel aktörlerin ekonomik ve sosyal kaynakların etkin şekilde dağıtımını ve kullanımına katılımını öngörmektedir. Dolayısıyla BKA'lar, faaliyet gösterdiği bölgelerin iç dinamiklerini ve potansiyellerini harekete geçirmeyi, yeni iş ve istihdam alanlarının açılmasını teşvik etmeyi, yerli ve yabancı yatırımcıları bölgelere çekerek ekonomik ve sosyal kalkınmayı amaçlamaktadırlar. Bu amaçlar doğrultusunda dünyadaki kalkınma ajanslarının işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Ataay, 2005, 29):

- Yerel potansiyelleri harekete geçirmek,
- Yerel yatırım potansiyellerini açığa çıkarmak,
- Bölgeye yatırımcı çekmek,
- Girişimci adayları ve küçük ölçekli firmaları desteklemek,
- Yerel rekabeti güçlendirmek,
- Devlet tarafından sağlanan desteklere hayata geçirmek,
- Altyapı ve üstyapıya yönelik projeleri hayata geçirmek.

BKA'lar bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında öncü rolünü üstlenmelerinin yanı sıra toplumdaki tüm aktörleri sürece dâhil etme görevini de yerine getirmiş olmaktadır. BKA'lar, yukarıda ifade edilen görevleri yerine getirirken sürece başından itibaren kamu kesimi, özel kesim ve STK'ları dâhil etmekte, merkezi politika oluşturmada yerel aktörleri aktif hale getirmektedir. Bu yönüyle BKA'lar, "iyi yönetim" modeli olma yolunda da mesafe kat etmektedirler. BKA'lar sadece faaliyet gösterdikleri sınırlar çerçevesinde etki alanları oluşturmamakta, bölgeler dışındaki aktörlere ve unsurlara da etki ederek topyekûn bir etkileşim ortamı yaratmaktadır.

Zaman içinde devlet sayısının ve devletin üstlendiği rollerin artması ve karmaşıklaşması, devlet dışındaki aktörlerin de toplumsal ilişkilerde etkin rol almaya başlamaları sürecini hızlandırmıştır. Yetki ve sorumluluklar kadar devlet-toplum ilişkilerinin de büyük dönüşümler geçirdiği görülmektedir. Dikey ilişkiler ağının çözülüp yerini daha çok yatay /dikey ilişkilere bırakan BKA'larda yönetim modeli de merkezîyetçilikten âdem-i merkezîleşmeye doğru evrilmiştir. Ortaklık kültürünü geliştirmeye zemin hazırlama iddiasında olan BKA'lar, fordist üretimden post-fordist üretime geçişle birlikte bölgesel/yerel rekabet ilişkilerinin de değişmesine yol açmıştır. "Yerel yönetim" sürecinin de en önemli aktörlerinden bir olan BKA'lar, hem yerel demokrasinin kurumsallaşması hem de yerel bürokratik engellerin kolay aşılmasına zemin hazırlamaktadır.

Tablo 3'te kalkınma ajansları ile hayata geçirilen yeni yönetim modeli ile geleneksel modelin karşılaştırması yapılmıştır. Buna göre yeni model, toplumda yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru bir ilişki biçimini öngörmektedir. Geleneksel model merkezi yönetim esasına dayanırken yeni model adem-i merkezîyetçi bir yapıyı sunmaktadır. Ayrıca yeni modelde yönetime toplumun ortak olması öngörülmekte ve ülkenin tamamında dengeli bir ekonomik büyüme hedeflenmektedir.

Tablo 3. Geleneksel Modele Karşı Yenilikçi Model

Özellikler	Geleneksel Model	Yeni Model
Baskın Eğilim	Tavandan Tabana	Tabandan Tavana/Tavandan Tabana
Yönetim Modeli	Merkezîleşmiş	Yetki Devredilmiş
Yaklaşım	Devlet Baskın	Ortaklık Baskın
Örgütsel Model	Genel	İhtisaslaşmış
Temel Kurumsal Amaç	Bölgesel Ekonomik Büyümeye Maksimum Destek	Dengeli Bölgesel Gelişme
Ana Politika Hedefi	Büyük İmalat Firmaları	Farklı Büyüklükte ve Türde Firmalar

		Çeşitliliği
Politika Araçları	Bürokratik Düzenleme	Özerk Düzenleme
	Finansal Teşvik	Olabildiğince Finansal Destek
	Tavsiye Hizmetleri	Tavsiye ve Destek Hizmetleri
	Genel Kamu Hizmetleri	Kamu/Özel/Gönüllü Hizmetler
Ekonomik Amaçlar	Bölgelerarası Eşitlik	Bölgelerarası Rekabet
	Ulusal Ekonomik Büyüme	Bölgesel Ekonomik Büyüme
Ekonomik Odak	Kamu Kesimi Yatırımı	Kamu ve Özel Kesim Yatırımları
Anahtar Rekabetçilik Etkenleri	Ekonomik Ölçek Yaratmak	Yenilikçilik-Keşifçilik, Ağlar ve Ortaklık Oluşturmak
Sosyal İçerik	Düşük ve Hamiliğe Dayalı	Toplumun Rolünün Vurgulanmasına Dayalı
İşlevsel Yöntem	Otomatik/İsteğe Bağlı	İsteğe Bağlı
	Sorunlara Tepki Veren	Sorunları Öngörerek Önlem Geliştiren

Kaynak: Yılmaz, www.arkitera.com, erişim tarihi: 08.04.2013).

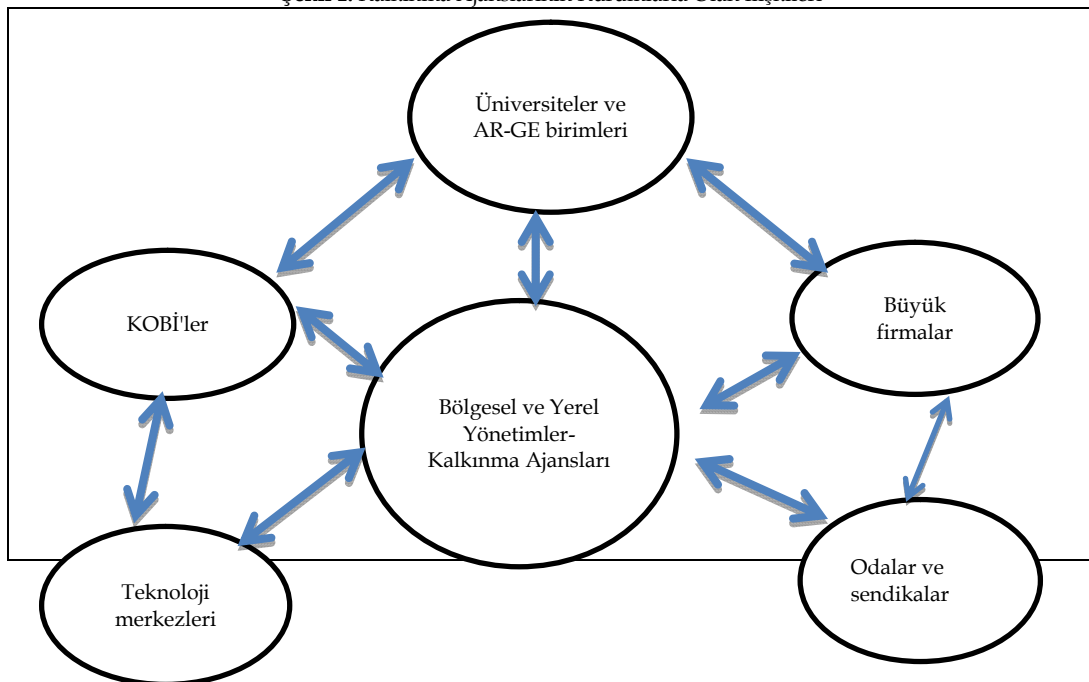
Geleneksel model ile yeni model karşılaştırmasında öne çıkan önemli bir husus, ekonominin düzenlenmesine ve kalkınmanın sağlanmasına yönelik olarak kullanılan araçlardaki farklılıktır. Geleneksel modelde temel politika araçları bürokratik düzenleme, finansal teşvik, tavsiye hizmetleri ve genel kamu hizmetleri iken yeni modelde bu araçlar özerk düzenleme, olabildiğince finansal destek, tavsiye ve destek hizmetleri, kamu, özel ve gönüllü hizmetler olarak daha geniş bir yelpazede yer almaktadır.

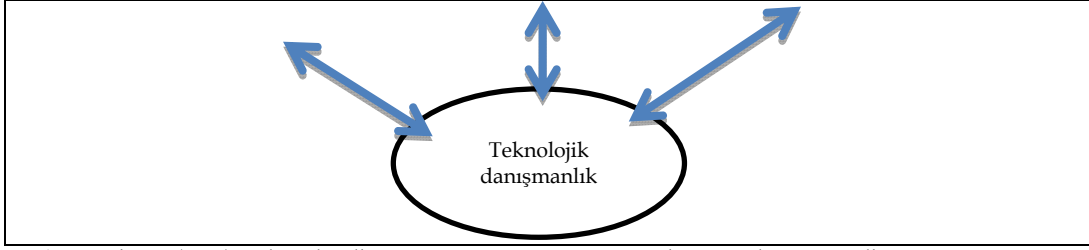
1930'lerden itibaren bölgesel kalkınma politika araçları olarak faaliyette bulunan BKA'lar sadece ekonomik değişimler yaratan bölgesel gelişme araçları görevini yerine getirmemektedirler. Temel amaçları yerel potansiyeli göz önünde bulundurarak bölgelerin ve vatandaşların ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasını sağlamak olan bu kurumlar, etkili oldukları yerlerde kendi potansiyellerine dayalı bir gelişmeyi sağlama gücüne sahiptir (Akınar, www.kentli.org, erişim tarihi: 11.06.2012).

Bölgesel yenilik yaklaşımının bir bölgede oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanması açısından bölgesel kalkınma ajansları ayrı bir öneme sahiptir. BKA'lar, yerel ağları geliştirerek hem bölgedeki firmaların rekabetçiliğini artırır, hem de yenilikçi girişimleri teşvik ederek, bunlara uygun ortamı sağlamak üzere bölge ekonomisinin makro anlamda dengeli olmasını sağlarlar. Ayrıca, bölgenin yenilik ve yaratıcılık seviyesini yükseltmek üzere "Bölgesel Yenilik Politikaları" geliştirir ve uygularlar (Uğuş, <http://www.e-akademi.org>, erişim: 12.04.2013). Yerel halk, üniversiteler, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), teknoloji merkezleri, odalar ve borsalar, sendikalar bu sürecin en önemli aktörleri olarak ortaya çıkmaktadırlar. Yönetişim sistemi ile birlikte öngörülen yeni kurumsal düzenlemeler, her bölgenin kendi rekabet gücünü geliştirmesini ve merkezi hükümetin kaynaklarına daha az bağımlı bir yapı oluşturmasını amaçlamaktadır.

Şekil 1'de kalkınma ajanslarının faaliyette buldukları yörelerdeki kurumlarla olan etkileşimi ve ilişkisine yer verilmektedir. Buna göre kalkınma ajansları çevresinde bulunan üniversiteler, firmalar, oda ve sendikalar, KOBİ ve teknoloji merkezleri vb. ile merkezden çevreye yayılan ve çevreden merkeze etki eden, etkileşimsel bir ilişki biçimi yaratmaktadır.

Şekil 1: Kalkınma Ajanslarının Kurumlarla Olan İlişkileri

Kaynak: Eraydın, A.(2010). Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumlaşması: Kalkınma Ajansları. Akgül, B.,Uzay, N.(Editörler).*Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları* içinde, 45.

Türkiye 1980’li yıllardan itibaren küreselleşme süreci ile birlikte ulusal ve uluslararası alanda çeşitli değişimler yaşamaktadır. 1960’lı yıllardan beri uygulanmakta olan kalkınma politikalarının bölge içi ve bölgelerarası gelişmişlik farklarını yeterince gideremediğinin anlaşılması, farklı kalkınma modellerinin oluşturulmasının önünü açmıştır. Özellikle üretim ve rekabet ilişkilerinde bölgesel kapasitenin ön plana çıkması, yerel potansiyellerin ve dinamiklerin harekete geçirilmesi gerektiği düşüncesini gündeme getirmiştir.

Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinin başladığı 2000’li yıllardan itibaren kamu yönetimi anlayışında da ciddi değişiklikler meydana gelmektedir. Özellikle küresel ilişkilerin yerel ilişkileri de kapsayacak şekilde küyerelleşmeye dönüştüğü rekabet ortamında yerel aktörlerin ve değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu gelişmeler, kalkınma araçlarında yeni kurumların ortaya çıkmasına hız kazandırmıştır. Kalkınma ajansları, bu kurumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma ajanslarının kuruluşunda Avrupa Birliği’nde uygulanan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) esas alınmış, böylece Türkiye’de 26 adet İBBS 2 düzeyinde bölge kurulmuştur. 2006 yılından itibaren kademeli olarak kurulan kalkınma ajansları, faaliyette buldukları bölgelerde küresel düşünerek yerel hareket etme söylemi ile yerel planlama ve yerel katılımçılık ilkeleri çerçevesinde yeni planlama anlayışını getirmiştir.

Kalkınma ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek suretiyle kaynakların verimli kullanılmasını amaçlar. Bu amaca yönelik olarak yerel potansiyelin harekete geçirilerek bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefler (Tamer, 2010, 41-42). Dolayısıyla kalkınma ajansları aracılığıyla yerel yönetim düşüncesi perspektifinde hem ekonomik hem de sosyal kalkınma araçlarının işlevsel şekilde kullanılmasının önü açılmış olmaktadır.

Türkiye’de 2006 yılında, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçiş ile birlikte 15.07.2018 tarihli 4 Sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kalkınma ajansları yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu Karar’ın 16. bölümünde kalkınma ajanslarına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre, Karar’ın amaçları aşağıda yer almaktadır (Resmi Gazete, 2020):

- Kamu kesimi, özel kesim ve STK’lar arasındaki işbirliğini geliştirme,
- Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalarla uyumlu olacak şekilde bölgesel gelişmeyi hızlandırma,
- Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltma amacıyla kurulacak olan kalkınma ajanslarına yönelik esas ve usulleri düzenleme.

Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren başlayan planlı kalkınma süreci, 2007’lere kadar beşer yıllık kalkınma planları ve sonrasında yedi yıla çıkarılan kalkınma planları ile devam etmiştir. Genel olarak tüm planlarda tek amaç bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak olarak belirlenmiş, ancak uygulanacak stratejiler içinde bulunulan dönemin ekonomik ve siyasal koşullarına göre değişim göstermiştir. Planlarda göze çarpan husus, Türkiye’de kalkınma politikalarının merkezîyetçi yapıdan adem-i merkezîyetçi yapıya doğru evrilmesi şeklinde değerlendirilebilir. Özellikle yerel dinamik ve aktörlerin ekonomik, sosyal ve siyasal karar alma süreçlerine dâhil edilmesi sürecini başlatan kalkınma ajansları, yerelden kalkınma politikalarının öncü katalizör kurumları arasında görülmektedir.

Görüldüğü üzere, kalkınma ajanslarının Türkiye’de kurulması, yaklaşık altmış yıldan beri uygulanmakta olan kalkınma politikalarında ciddi değişikliklerin olduğuna işaret etmektedir. Buna göre kalkınma ajanslarının, yerel aktör ve stratejiler ile sürdürülebilir kalkınmada başat rol oynayan yerel dinamikleri harekete geçirerek yerel kalkınma sürecinin etkinliğini artırmaları beklenmektedir. (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı [TEPAV], 2008).

AB'ye uyum sürecinde kurulan kalkınma ajansları, Türkiye'de STK'ların kapasitelerini geliştirmede önemli bir görevler üstlenmişlerdir. Kalkınma ajanslarının kuruluş amaçlarına bakıldığında öne çıkan en önemli hususlardan biri, ajansların yerel yönetim modeli çerçevesinde kamu, özel kesim ve STK'lar arasındaki işbirliğini geliştirmeleridir (Tamer, 2010, 41-42).

4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yeniden düzenlenen kalkınma ajanslarının görev ve yetkileri aşağıda sıralanmıştır (Resmi Gazete, 2020):

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına destek verme,
- Bölge plân ve programlarının hayata geçmesini sağlayacak faaliyet ve projelere destek olma, desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izleme, değerlendirme ve sonuçlarını Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bildirme,
- Bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla projelere destek sağlama,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen diğer projeleri izleme,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirme,
- Ajansa tahsis edilen iç ve dış kaynaklı fonları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırma,
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü arttırmaya yönelik araştırmalar yapma, yaptırma, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları destekleme,
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırma,
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etme,
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri destekleme,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlama,
- Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayımlanacağı bir internet sitesi oluşturma.

Sonuç olarak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarının fazla olması, kaynakların etkin ve yerinde kullanılması, ajansların katılımcı, esnek ve dinamik yapıda olması, AB'ye uyum süreci çerçevesinde yükümlülüklerin yerine getirilmesi, yerelden gelen taleplere rasyonel ve etkileşim içinde cevap verilebilmesi, Türkiye'de kalkınma ajanslarının kurulmasını gerekli kılmıştır.

Kalkınma ajanslarının kuruluş felsefesinde şimdiye kadar merkezden yürütülen kalkınma politikalarından vazgeçilmiş, merkezle ve yerel dinamiklerle birlikte topyekûn kalkınma anlayışına geçilmiştir. Burada kilit nokta, kalkınma çabasının tüm aktörleri kapsayacak şekilde kurgulanmasıdır. Bölge planı hazırlık sürecinde üzerinde önemle durulan husus, "katılımcılık" ilkesinin hayata geçirilmesidir. Bölgede şimdiye kadar yapılan çalışmalarda özellikle bölge halkının bu tür süreçlerde aktif rol alamadığı göze çarpmıştır. Oysaki "Yerelde yaşayan yerelin sorunlarını bilir." mantığı ile bölge halkının planlama sürecine dâhil edilmesi gerekir. Özellikle bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının sürece dâhil edilebilmesi, katılımcılık ilkesinin hayata geçirilebilmesi açısından önemli bir husustur.

3. SİVİL TOPLUM VE İYİ YÖNETİŞİM

Kökenleri Batı dünyasına dayanan sivil toplum kavramı üzerinde çok çeşitli tartışmalar yürütülmektedir. Tartışmaların merkezinde kavram üzerinde henüz oydaşılmış bir tanımlamanın bulunmaması yer almaktadır. Dolayısıyla sivil toplum kavramına yönelik çeşitli yazarlardan farklı tanımlamalar dile getirilmektedir. Bu görüşlerden biri, sivil toplumun birçok kez zannedildiği gibi "askeri" toplumun karşıtı anlamına gelmediği, terimin asıl vurgusunun "şehir adabı" olduğu, "sivil toplum"daki "sivil" in kökünün şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade ettiğidir (Mardin, 2013, 9). Bir başka görüş, sivil toplumu devlet dışı, devlet politikalarına alternatif bir kontrol mekanizması oluşturan, serbest piyasa ile ilintili, kar amacı gütmeyen ve karar alma mekanizmalarını etkileyen yapılar olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, www.usak.org.tr/makale, erişim tarihi:10.10.2014.)

Son dönemlerde sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının içeriğinin yanı sıra işlevselliği konusunda da tartışmalar yaşanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının işlevselliği açısından iki kriter temel

alınmaktadır. Bunlardan birincisi, sivil toplum kuruluşlarının araç olarak mı yoksa amaç olarak mı kullanılması gerektiğine dair tartışmalardır. İkinci kriter ise nitelik ve nicelik ayırımına yöneliktir. 1980'lerden itibaren sivil toplum kuruluşlarının hem sayısında hem de faaliyet alanlarında ciddi artışların olduğu görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden biri sivil toplumun gündeminin değişmesi olarak görülebilir. Temel olarak bireyin ön plana çıkmaya başladığı bu dönemde tüm talepler neredeyse bireysel özgürlük, temel haklar, demokratikleşmeye yönelik olmuştur. Sivil toplum kuruluşları, bu talepleri dile getirirken, mevcut politikaları ve kararları kabul edici değil, alınan kararlara alternatif geliştiren bir aktör olarak hareket etmeye başlamıştır. Bu değişim, sadece ulusal alanda değil, uluslararası alanda da etkisini göstermeye başlamıştır.

Gerek ekonomik gerek siyasal alanda yaşanan dönüşümler, mevcut yönetim anlayışında da değişimleri adeta zorunlu kılmıştır. Yönetimde yöneticinin her şeyi yapmaya muktedir sayıldığı anlayışın meşruiyeti sorgulanmaya başlanmış, yurttaşlık kavramının yeniden kurgulandığı süreçte, pasif yurttaşlıktan aktif yurttaşlığa doğru bir geçiş süreci başlamıştır. Aktif yurttaşlık, karar alma mekanizmalarında yer almak başta olmak üzere, sorumlu yurttaş bilincini de geliştirmiştir. Yurttaşlık bilinciyle karar alma mekanizmalarında rol alma yönetişimin önemli bir sacayağı olsa da, demokratik zeminin güçlenmesi için yeterli görülmemektedir. Bunun yanında, yönetişimin gerçek manada içselleştirilmesi bazı ilkelere bağlıdır. Katılımcılık, hukukun üstünlüğü, saydamlık, cevap verebilirlik, uzlaşma arayışı istekliliği, eşitlik ve adalet, etkililik ve verimlilik, hesap verebilirlik, sayışabilirlik, stratejik vizyon mevcudiyeti yönetişimin temel kriterleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Banger, www.panel.stgm.org.tr, erişim tarihi: 02.03.2011).

Demokrasinin temel araçlardan olan iyi yönetim kavramı ilk olarak Dünya Bankası (DB) tarafından ortaya konulmuştur. (Öztürk, www.deu.edu.tr, erişim tarihi: 07.05.2012). Dünya Bankası'nın 1992 yılı raporuna göre iyi yönetim (good governance), açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin; profesyonel bir bürokratik yönetimin; eylem ve işlemlerinden sorumlu bir hükümetin ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımda bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzeni ifade eder. (World Bank, 1992, aktaran: Aktan, 2015, 56). Buna göre iyi yönetim, devletin elinde bulunan karar ve yürütme gibi bir takım yetkilerin, yerel yönetimlere, yarı özerk kamu kuruluşlarına, meslek kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarına kaydırılmasını, böylece güçlü bir merkezi yönetim yerine, yerinden o yerde yaşayanların doğrudan katılımını ve yönetimde yer almalarını öngören ve "yerindelik" olarak ifade edilen çok ortaklı bir yönetim anlayışını içermektedir. Bu bağlamda iyi yönetimin amacı, kamusal alanda var olan bir sorunun giderilmesinde ve kaynakların dağıtılmasında, yani karar mekanizmalarında bu sorundan etkilenen tüm aktörleri çok aktörlü bir düzen çerçevesinde söz sahibi kılmaktır (Yüksel Acı, www.universite-toplum.org, erişim tarihi: 11.05.2012). Sivil toplumun olmazsa olmaz ilkelerinden olan iyi yönetim, devlet ile sivil toplum arasında bir köprü görevi üstlenmektedir.

Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının (STK) işlevlerinin neler olduğu konusu önem kazanmaktadır. STK'ların işlevleri aşağıda gibi özetlenebilir (Karakuş, eprints.sdu.edu.tr, erişim tarihi: 26.04.2012).

- STK'lar demokrasinin gelişmesine katkıda bulunur.
- STK'lar bireylerin ortak amaç ve hedefleri doğrultusunda, siyasi iradeyi ve yönetimi karar alma sürecinde kamuoyu oluşturmak suretiyle etkiler.
- STK'lar, bir yandan devletin eylemlerinin sivil toplum tarafından denetlenmesine olanak sağlama, diğer yandan da topluma devlet karşısında bir koruma sağlama işlevi görmektedirler.
- STK'lar, kamuoyu oluşturarak bireylerin taleplerini dile getirmeleri için uygun ortam sağlamaktadırlar. Belirli konularda kamuoyu duyarlılığının yaratılması ve artırılması için hükümetleri harekete geçiren siyasi baskıların ortaya çıkmasını sağlar.
- STK'lar çoğulcu toplum yapısını geliştirerek, egemen aktörlere karşı dengeleri sağlayan bir unsur olarak işlev görmektedirler.
- STK'lar ayrıca bireylerin siyasi kültürlerini geliştirir, yani katılımcı ve çoğulcu bir kültürel yapıyı geliştirir ve pekiştirir, bu sayede bireylere yönetim deneyimi de kazandırılabilir.

Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları başta demokratikleşme olmak üzere yerelden ve tabandan gelen taleplerin merkezi yönetimlerce dikkate alınması ve taleplerin hayata geçirilmesi noktasında başat rol oynamaktadırlar.

Türkiye'de 1980 sonrasında ekonomi ve siyasal alanda meydana gelen değişimler, ilerleyen dönemlerde gerçekleşecek sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri arasında büyük makasların yer aldığı farklı grupların farklı taleplerinin dile getirilmesinin önünü açmıştır. 1980 sonrası dışı açılmayı öngören liberal

ekonominin Türkiye'ye de hâkim olması, serbest piyasa ekonomisinin tüm yerel-ulusal üretici-tüketici gruplarını etkilemesi sürecini başlatmıştır. Daha önce dile getirilemeyen insan hakları, kadın hakları, özgürlük, çevre, siyasal katılım, eşitlik vb. konular hem siyasal alanda hem de sivil toplum alanında tartışılmaya ve konuşulmaya başlanmıştır. Türkiye'nin 2000'li yıllarda modernleşme ve demokratikleşme sürecinde yaşadığı önemli değişim ve dönüşümlerde sivil toplum anlayışında da değişikliklere yol açmıştır. Sivil toplum, "toplumsal sorunlara çözüm bulma çabasının olduğu iletişim ve müzakere alanı", "siyasi ve ekonomik ilişkilerin ve yaşam alanlarının dışında yer alan ve hareket eden örgütsel yaşam" ve "devlet-toplum-birey ilişkilerinin demokratik düzenlenmesine katkı veren kamusal alan" olarak hem nicel hem de nitel olarak önem kazanmakta ve işlev görmektedir (Keyman, www.stgm.org.tr, erişim tarihi: 04.10.2014).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının işlevselliklerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılıyor olsa da günümüzde Türkiye'nin sosyal, siyasal ve hukuki yapısından kaynaklanan sorunlar, STK'ların etkinliğini azaltır niteliktedir. Türkiye'de sivil toplumun gelişmesini engelleyen hususlar aşağıda sıralanmıştır:

- 1982 Anayasası'nın mevcut durumu AB ile bütünleşme yolunda ilerleyen Türkiye'de demokrasi, insan hakları ve güçlü sivil toplum ilkeleri ile uyumlanmamaktadır. Anayasa, mevcut dinamiklerin siyasal ve sivil toplum dinamizmine dönüşmesine engel olmaktadır (Çaha, 2008, 152).
- STK'ların devlet karşısındaki konumu sorundur. Devlet güdümlü STK'ların varlığı, sivil toplumun özünde yer almayan uygulama biçimlerini gündeme getirmektedir. Bu tür kuruluşların devletten bağımsız olarak sivil toplum alanında var olabilmeleri neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının devlet karşısındaki tutumu da gerçek anlamda sivil toplum alanına hâkim olabilmeye yetisini ortaya koymaktadır. Atauz'a göre STK'lar devlet ile dört farklı ilişki ağına girebilirler. STK'lar ya devletle iç içe olup onlarla birlikte rant mekanizmasının içinde yer alacaklar, ya devlet ile temas halinde olup onlardan bağımsız hareket edecekler, ya devlete karşı olup ona savaş açacaklar ya da devletle ilişki içinde bulunmayıp onları görmezden geleceklerdir (Erdoğan Tosun, 2005, 139).
- Sivil toplum faaliyetlerinde gönüllülük unsuru esastır. STK tarafından düzenlenecek olan tüm faaliyetler gönüllülük esası üzerine, yüz yüze karşılıklı güven ilişkileri ağı çerçevesinde yürütülür. Türkiye'de STK'ların hem kendi içlerinde hem de diğer STK'lar arasında kurumsallaşmış bir ilişki ağının oluşmamış olması, STK'ların etkinliğini ve verimini olumsuz etkilemektedir. Sözü edilen işbirliği ve dayanışma kültürünün olmayışının en somut sonucu, Türkiye'de yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde ağların veya çatı örgütü gibi örgütlerin varlığına pek rastlanamamasında görülmektedir (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2005-2010) Etki Değerlendirme Araştırması, <http://www.stgm.org.tr>, erişim tarihi:12.06.2014).
- Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal tabana yayılma ve kamuoyunda etki oluşturmalarını sağlayacak önemli araçlardan birisi görünürlük faaliyetleridir. Tanınırlık ve bilinirlikten yoksun olan STK'ların toplumsal tabana yayılma ve kamuoyunda baskı unsuru olabilmeye imkân ortadan kalkmaktadır.
- STK'ların sahip oldukları finansman kaynaklarının oldukça sınırlı olması, STK'ların faaliyetlerini gerçekleştirmeleri zorlaştırmaktadır. Temelde üye aidatları, bağışlar ve devlet veya devlet dışı kurumlardan gelen yardımlardan faydalanan STK'lar, söz konusu kaynakların sınırlı olması nedeni ile kurumsal kapasitelerini artırmaya yönelik çalışmalar yürütememektedirler.
- Sivil toplum kuruluşlarının mekânsal örgütlenmeleri konusu sorun teşkil etmektedir. Nüfusun fazla olduğu ve kitle iletişim araçlarının yoğun olarak kullanıldığı bölgelerde STK'ların bir araya gelme ve hak arama bilincinin geliştiği söylenebilir. Ancak dar bir alanda faaliyet gösteren STK'ların bütünleşme sorunu yanında, tabanına yayılma konusunda da dar alanda sıkışmasına neden olmaktadır (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2005-2010) Etki Değerlendirme Araştırması, <http://www.stgm.org.tr>, erişim tarihi: 12.06.2014).

Türkiye'de STK'ların yaşadığı bu sorunlar özellikle iyi yönetim kavramı çerçevesinde STK'ların işlevlerini amaçsız kılmakta ve STK'ların gücünü azaltmaktadır.

4.YÖNTEM

Bu çalışma dört aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle konuya ilişkin literatür taraması yapılmış, başta basılı kaynaklar olmak üzere, online sistemde var olan kaynaklar da yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Literatür taramasında bölge kavramı, bölgesel kalkınma ajanslarının tanımı, tarihsel gelişimi, kuruluş gerekçeleri ve görevleri, Türkiye'deki kalkınma ajansları ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Kalkınma ajansları ve sivil toplum kuruluşları, sivil toplum ve iyi yönetim, STK'ların işlevleri konularına

yönelik güncel bilgiler detaylı olarak araştırılmıştır. Çalışmada kalkınma ajanslarının yönetim ilkesini ne derece hayata geçirdiği hususu irdelenmiştir.

Çalışmada mevcut durum analiz edilirken illerde mevcut STK'ların güncel durumlarına ilişkin sağlıklı verilere erişilememiştir. Dernekler İl Müdürlüklerinden alınan verilerin büyük ölçüde güncel olmadığı veya eksik olduğu görülmüştür. Bu nedenle Erzurum Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İl Dernekler Müdürlüklerine ve resmi yazılar yazılmış, bölgedeki STK'ların mevcut durumlarına ilişkin güncel veri ve bilgi talep edilmiştir. Gelen cevabi yazılarda bölge illerinde mevcut STK isimleri, sayıları, adresleri, faaliyet alanlarına dair bilgi edinilmiştir. Söz konusu verilerin daha anlaşılabilir olması amacıyla STK'lar il bazında yeniden, faaliyet alanlarına göre tasnif edilmiştir. Tasniften sonra mevcut STK'lar tek tek aranarak bilgileri tekrar güncellenmiştir. STK'ların sayısal anlamda tespit edilmesi sürecinde yaşanan en büyük sorun, iletişim sorunu olmuştur. Elde edilen verilerin güncel olmaması nedeniyle çoğu STK'ya tanındıkları vasıtasıyla ulaşılmıştır.

İkinci olarak çalışmada sahada kullanılmak üzere sivil toplum kuruluşlarına yönelik anket hazırlanmıştır. STK'lar içinden belli sayılarda örneklem alınarak hazırlanan anket formu ile saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ankette, STK'ların kuruluş dönemi, üye bilgileri, faaliyetleri, kurumsal kapasiteleri, yararlandıkları destek mekanizmaları, yaşadıkları sorunlar vb. üzerinde durulmuştur.

Üçüncü olarak anketlerden elde edilen sonuçlar analiz edilmiştir.

Son olarak çalışmada kalkınma ajanslarının AB'ye uyum süresinde yeni bir yönetim modeli olup olamayacağı sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışma kapsamında anket uygulanan yerlere ilişkin veriler Tablo 4'te sunulmuştur. Toplam dört ilde 320 adet STK ile anket yapılmıştır. En fazla anket Ağrı ilinde yapılırken Ardahan son sırada yer almıştır.

Tablo 4. Anket Uygulanan TRA2 Bölgesi

İller	Uygulanan Anket Sayısı
Ağrı	139
Ardahan	44
Iğdır	51
Kars	86
Toplam	320

Kaynak: Çaha vd., 2013, 9.

Çalışma kapsamında Ağrı ve ilçeleri dâhil toplam 139, Kars'ta 86, Iğdır'da 51 ve Ardahan'da (ilçeler hariç) 44 adet STK ziyaret edilmiştir. Ardahan ilçelerine ağır kış koşullarından dolayı ulaşım zorlukları yaşanmıştır. İl bazında STK'lar belirlenirken ilin nüfusu, STK'ların gelişmişlik düzeyi ve faaliyet alanları göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin, en kalabalık nüfusa sahip il olan Ağrı ilinde en fazla STK ziyaret edilmiştir. Faaliyet türleri bakımından ise dini alanda faaliyet gösteren STK'lar en az ziyaret edilen STK'lar olmuştur. Dini alanda faaliyet gösteren STK'ların hemen hemen hepsinin aynı yapıda oldukları ve pek aktif olmadıkları saha çalışmalarında gözlemlenmiştir.

Tablo 5. TRA2 Bölgesinde Yer Alan STK'ların Faaliyet Alanları

Faaliyetler	Sayı	Yüzde
Eğitime destek faaliyetleri	77	24,1
Yoksullukla mücadele-sosyal yardımlaşma	43	13,4
Sportif faaliyetler	42	13,1
Kültür, sanat ve turistik alandaki faaliyetler	23	7,2
Tarım, hayvancılık ve çiftçilikle ilgili faaliyetler	22	6,9
Esnafa yönelik faaliyetler	22	6,9
Yatırım, sanayi, ticaret ve kalkınmaya yönelik faaliyetler	14	4,4
Sosyal dayanışma faaliyetleri	14	4,4
Kadınlara yönelik faaliyetler	13	4,1
Çevrenin korunması ve doğal kaynaklar	10	3,1
Değişik alanlarda kurs eğitimi	9	2,8
Cami yapımı, bakımı ve hizmetleri	8	2,5
Dini eğitim hizmetleri	7	2,2
Engellilere yönelik hizmetler	6	1,9
Basın yayın alanında yapılan faaliyetler	5	1,6
Muhtar hakları ve muhtarlar arası dayanışma	5	1,6
Toplam	320	100

Kaynak: Çaha vd., 2013, 9.

STK'ların faaliyet alanlarının dağılımında, toplam 77'sinin (% 24,1) eğitime destek faaliyetleri yürüttüğü görülmektedir. Eğitimden sonra sırayı yoksullukla mücadele, sosyal yardımlaşma, sportif faaliyetler, kültür, sanat, tarım, hayvancılık, sanayi ve ticaret, kadın faaliyetleri takip etmektedir.

5. BULGULAR

Bölgesel kalkınmayı salt ekonomik kalkınma olarak düşünmek, kavramın kendisini yanlışlayan bir yaklaşımdır. Bölgede ekonomik kalkınma kadar sosyal kalkınmaya da katkıda bulunan çalışmaların yapılması bu anlamda önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yapısının araştırılması, mevcut sorunlarına çözüm bulunmasına ilişkin önerilerin tespit edilmesi, bölgesel kalkınmayı tamamlayıcı unsur teşkil eden çalışmalar olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, sorunlar ve çözüm önerileri olarak iki grupta sınıflandırılmıştır.

Tablo 6'da çalışma kapsamında yer alan STK'ların sorunları yer almaktadır. Saha çalışmasında elde edilen bulgulara göre bölgede faaliyet gösteren STK'ların en önemli sorununun finansman sorunu olduğu görülmektedir. Toplam 101 adet STK bu sorunla karşılaştığını ifade etmiştir. Görüşmelerde özellikle kadın STK başkanı veya üyelerinin bu konuda çok sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmiş, çoğu kadının maddi yetersizliklerden dolayı faaliyetlerini yerine getirme konusunda zorlandığı bilgisi alınmıştır.

STK'ların yaşadığı ikinci önemli sorun, STK'lara ilişkin algının olumsuz olması, ilgi düzeyinin az olması ve eğitimin seviyesinin yetersiz olmasıdır. Vatandaşların olumsuz bakışından kasıt; STK'ların farklı ideolojik temellerde hareket ettiklerine dair kanıdır. Bu kanıdan dolayı, STK'lara üye olmak isteyenler de bu düşüncelerinden vazgeçmektedirler.

Üçüncü sırada ise genel olarak kamu ve basın tarafından destek alamayıp muhatap alınmama sorunu yer almaktadır. STK'ların çoğu, gerçekleştirdikleri faaliyetlerinin fazla önemsenmemesinden yakınmaktadır. Bu durum, bölgede genel olarak sivil toplum bilincinin ve kültürünün yerleşmemesi ile doğrudan ilgilidir. (Çaha vd. 2013, 9).

STK'ların faaliyet gerçekleştirirken bürokrasiye takılmaları, özerk olarak hareket edememeleri, altyapı ve üstyapı sorunlarını aşamamaları, diğer kurumlar ve STK'lar ile işbirliği yapamamaları, yeterli finansa sahip olamamaları öne çıkan diğer sorunlardır.

Bölgede STK'lar tarafından dile getirilen önemli sorunlardan birisi de kendilerine siyasi parti muamelesi yapıldığı görüşüdür. Temel sorun, yapılan herhangi bir faaliyetin bir siyasi parti faaliyeti olarak algılanmasıdır. Bu sorun, STK'ların ilgili hedef kitlelere ulaşmasını engellemenin yanında, sivil toplum kültürünün gelişmediğini de göstermektedir.

Tablo 6: TRA2 Bölgesinde Yer Alan STK'ların Yaşadıkları Sorunlar

Sorunlar	Sayı	Yüzde
Bürokrasi	18	5,7
Finansman	101	31,5
Çevre ve İklim	13	4
Siyasi Parti Muamelesi Görme	3	1,1
Olumsuz Bakış Açısı/Eğitim Seviyesinin Yetersiz Olması	70	22
Özgür Hareket Edememe	6	1,7
Muhatap Alınmama	31	9,7
Altyapı-Üstyapı Eksikliği	24	7,4
İşbirliği Eksikliği	6	2
Nitelikli Personel Sorunu	8	2,7
Ayrımcılık	6	1,6
Üye Sayısının Yetersiz Olması	26	8,2
STK'ların Etkili ve Yaygın Olmaması ve Yeterli Faaliyet Göstermemesi	8	2,4
Toplam	320	100

Kaynak: Çaha vd., 2013, 77-78.

Çalışmada yöre halkının STK'lara yeterli ilgiyi göstermemesi, STK'lara olumsuz bakış açısının olması, STK'larda eğitim seviyesinin yetersiz olması vb. sorunların neredeyse tüm illerde benzer seviyede olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, STK'ların başka kurumlar tarafından muhatap alınmaması sorunu dile getirilmiştir.

Bölgede faaliyet gösteren kadınlara yönelik STK'ların sayıca az ancak oldukça nitelikli olmaları, çalışmada dikkatleri çeken önemli bir husustur. İller arasında da kadınlara yönelik STK'lar arasında önemli ayrışmaların olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, Kars, Ardahan ve Iğdır'daki kadınlara yönelik STK'ların Ağrı ilindeki kadın STK'lara göre çok daha aktif ve girişimci oldukları görülmektedir. Bu durum, illerin sosyo-ekonomik yapılarıyla doğrudan ilgilidir. Ağrı iline nazaran daha kozmopolit yapıda olan diğer illerde kadınların sosyal ve ekonomik hayata girişleri daha kolay görünmektedir. Ancak Ağrı'da kadınlara yönelik STK'ların bu konuya ilişkin gündeme getirdikleri en önemli husus, kadının Ağrı'da sosyo-ekonomik hayata katılımının neredeyse olmadığı görüşüdür. "Kadının adı yok" söylemlerinin dile getirildiği yüz yüze görüşmelerde, STK'ların yaşadıkları sorunlara ek olarak, eğer bir kadın STK'sından bahsediliyorsa durumun daha da kötüleştiği görülmektedir. Kadın STK başkanı veya üyesi olmak, STK'nın faaliyetlerini yaygınlaştırma noktasında bir sorun gibi görünse de zaman içinde ayakta kalmayı ve güçlü olmayı başaran kadınla ilgili STK'lar çalışmada bu alanda rastlanılan en iyi tecrübe olmuştur.

Çalışma kapsamında bölgedeki STK temsilcileri sorunlara çeşitli çözüm önerileri sunmuşlardır. Buna göre STK'ların kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Kuruluşların başta yöneticileri olmak üzere üyeleri ve hedef kitlelerinin profesyonel anlamda hareket kabiliyetini geliştirici yöneticilik, kişisel gelişim, proje hazırlama vb. eğitimleri almaları gerekir. Çalışmada dikkatleri çeken önemli ve şaşırtıcı husus, dernek başkanları dâhil görev ve yetkilerin net olarak bilinmemesidir. Dernek başkanlığının babadan oğula geçen bir durum olarak algılandığı STK'larda bu durum daha belirgindir.

STK'larda gerçek anlamda yönetim ilkesinin hayata geçirilebilmesi için yönetim kurulu toplantılarının düzenli yapılması, üye sayısını ve katılımı artırıcı faaliyetlerin üzerinde durulması gerekir. Gözlemler, STK'larda yönetim kavramının hayata geçirilmesi bir yana, söz konusu kavramın anlamı ve içeriği hususlarında dahi ciddi bilgi eksikliğinin olduğunu göstermiştir.

STK'larda profesyonel iş bölümünün yapılması, çalışmaların etkinliği açısından önem taşımaktadır. Tüm faaliyetlerin başkanlar tarafından gerçekleştirilmesi verimlilik açısından olumsuzluk yaratmaktadır. Kuruluşlarda muhasebe, arşiv, proje birimi, tanıtım ve halkla ilişkiler vb. birimlerde kendi alanlarında deneyimli personelin çalıştırılmasına çaba gösterilmelidir. Ziyaret edilen hemen hemen tüm STK'larda araştırma-geliştirme (AR-GE) veya proje birimlerinin olmadığı görülmüştür. Bu durum, STK'ların projelere sadece maddi yarar sağlama benzeri yaklaşımlarının ön plana çıkması olarak değerlendirilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının çoğu faaliyeti maddi yetersizlerden dolayı kuruluş başkanı veya birkaç üye tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum, kuruluşun etkin olmasını önleyen önemli bir etkidir. STK'ların ekonomik ve sosyal açılardan gelişmesi illerin gelişmesine paralel olmakla birlikte, STK'ların gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları pozitif etki yaratabilecektir. STK'ların üye aidatları, bağışlar dışında hibe ve özel bağışlar yaratmaya yönelik faaliyetlerde bulunmaları gerekir. Ulusal STK'lar dışında uluslararası alanda faaliyet gösteren STK'lar ile projeler aracılığı ile bir araya gelip ortak hareket etme fırsatı yakalayabilirler.

STK'larda üye sayısını artırmak önemli bir sorun teşkil etmektedir. Üye sayısının ve üye motivasyonunun artırılması amacıyla üyelere yönelik kişisel gelişim, aile içi iletişim, sosyal uyum, bilgi, beceri ve kapasite artırmaya yönelik eğitimlerin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Burada karşılaşılan temel sorunlardan birisi üye sayılarının artmasının STK'nın işlevselliğini artırıp artırmayacağıdır. Saha çalışmalarında gözlemlenen olgu şu olmuştur: Çok fazla üyesi bulunan STK'larda koordinasyon ve bilgi eksikliği ile gönülsüzlük hâkimdir. Dolayısıyla üye sayısını artırma çabalarında bu hususların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Söz konusu illerde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük hususu önemli bir sorun teşkil etmektedir. Sivil topluma katılımcılık, gönüllülük esası üzerine kuruludur. Üyelerin kendi rıza ve istekleriyle istediği sivil toplum kuruluşuna üye olması ideal olmalıdır. Ancak bölge genelinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yeterli üye bulma konusunda sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Bunun iki sorundan kaynaklandığı değerlendirilebilir: İlki, vatandaşlarının sivil toplum kuruluşlarını bir iş, meslek yeri olarak görmesi ve maddi beklenti içine girmesidir. İkincisi ise üyelerin sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin etkin olmasına yönelik inançlarının olmamasıdır. Sivil toplum bilincinin yerleşmemesi, sivil toplumun toplumdaki işlevinin kavranamaması, bu tür olumsuzlukların doğmasına neden olmaktadır.

TRA2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren STK'lar yeterli finansmana sahip olamadıkları için işlevsel yayın faaliyetleri yapamamaktadırlar. STK'ların hem kendi kapasitelerinin geliştirilmesi hem de faaliyet alanlarına giren konularda tanıtıcı yayınlar yapabilmeleri için aynı kollarda çalışan STK'lar ile işbirliği halinde yayın yapmaları faydalı olacaktır. Ayrıca, her sivil toplum kuruluşunun yerel ve ulusal alanda tanıtılması amacıyla

internet sitelerinin sürekli güncel tutularak buradan ilgili paydaşlara bilgi ve deneyim aktarımının yapılması önem arz etmektedir.

STK'ların kendi kapasitelerini geliştirme dışında toplumla ilgili sosyal sorumluluk projelerine de imza atmaları önem arz etmektedir. Özellikle özel ilgi gruplarının ekonomik ve sosyal alanlarda hayata katılmalarını kolaylaştıracak şekilde başta mesleki eğitim olmak üzere eğitsel, kültürel ve sanat alanlarında fayda sağlayacak projeleri hayata geçirebilmeleri gerekmektedir. Bu amacın hayata geçirilebilmesi amacıyla STK'lar başta ulusal düzeyde faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlardan hibe alabilecekleri gibi uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluşlardan da hibe alabilirler. Avrupa Birliği, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, büyükelçilikler, konsolosluklar gibi uluslararası kuruluşların yanında, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türkiye İş Kurumu, Kalkınma Ajansları, yerel yönetimler vs. gibi yerel kurumlardan da fon desteği alabilirler.

Bölgede sivil toplum kapasitesinin gelişmesi amacıyla gerek yerel gerekse ulusal çapta desteğin verilmesi gerekmektedir. Özellikle yerelden gelen proje destek taleplerine olabildiğince duyarlı bakılmalı, yereldeki STK'ların ulusal ve uluslararası alanda gerçekleştirilen faaliyetlere katılımları teşvik edilmelidir. Bölge'deki STK'ların kapasiteleri göz önünde bulundurulduğunda özellikle proje başvuru süreçlerinin kolaylaştırılması önemli bir husustur.

Bölgede faaliyet gösteren STK'ların etkin bir şekilde çalışmalarına yönelik işbirliği platformlarının kurulması önemlidir. Gerek iller gerekse TRA2 bazında kurulacak işbirliği platformları ile STK'lar daha etkin bir yapıya kavuşturularak yerel ve ulusal düzeyde önemli aktörler haline gelebilirler.

Bölgede kurumlar arasında işbirliği yapma kültürünün oldukça düşük olduğu söylenebilir. Bu durum, yerelin görüş ve önerilerinin alınarak karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımını imkânsız hale getirmektedir. Sivil toplum kuruluşları alanında yapılan çalışmaların yetersizliği, bu alanda yaşanan sorunların ortaya çıkması yönünde engel teşkil eder niteliktedir. Dolayısıyla çalışmaların hem nitelik hem nicelik bakımından artırılması, STK'ların iyi yönetim mekanizması olma şansını da artıracaktır.

Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temel sorunlarından en önemlileri bürokratik engeller, maddi yetersizlikler, sivil toplum bilincinin yerleşmemesi, kurumsal kapasite yetersizliğidir. Sivil toplum kuruluşlarının sivil toplum bilinci olmadan faaliyette bulunmaları ya da mali ve kurumsal açıdan yeterli olmamaları, yeterince faaliyet gösterememe, etkin olamama sorunlarını da doğrudan ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu tür kuruluşların toplumda etkin olmaları yukarıda adı geçen sorunların çözülmesiyle mümkün olabilecektir.

Sivil toplum kuruluşlarının birer baskı aracı olma işlevini görme iradesini göstermesi önem arz etmektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasal olaylara bakış açısıyla gerektiğinde devlete karşı, devletten bağımsız hareket edebilmesi gerekmektedir. Aksi halde, devlet güdümünde, politikaları sürekli kabul edici konumda bulunması, söz konusu STK'nın meşruiyetini de sorgular hale getirecektir. Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesinin sadece yerel ve ulusal çapta değil, uluslararası alanda da olumlu etkiler yaratacağı değerlendirilmektedir. Bu durum, özellikle AB süreci ile birlikte Türkiye'nin AB'ye yaklaşma ve AB'deki STK'lar ile bütünleşme çabaları ile de örtüşmektedir.

6.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin savaşın yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak ve yenilikçi teknolojilerle ülkelerini kalkındırmak amacıyla dikkatlerini iktisadi gelişme ve buna paralel olarak bölgesel gelişmeye çekmeleri ile yeni bölgesel kalkınma modelleri ve araçları geliştirilmeye başlanmıştır. Ulus devlet kavramının yeniden tanımlanması ve Avrupa Birliği'nin de etkisiyle devletlerin yanında yerel paydaşlar da iyi yönetim ilkesi çerçevesinde uluslararası arenada etkili olmaya başlamıştır. Geleneksel bölge tanımlarının yerine, sınırları belli olmayan, birbirinden bağımsız ve değişken, ulusal ve uluslararası değişimlere açık yeni bir bölge anlayışı ortaya çıkmıştır. Küreselleşme sürecinin de etkisiyle bölgesel bütünleşmeler, post-fordist üretim anlayışı ve bilgi yeni yönetim anlayışının temel sacayakları olmuştur.

İlk örneği 1930'lu yıllarda ABD'de görülen bölgesel kalkınma ajansları, bu politikaların uygulayıcı veya koordinatör kurumları olarak hizmet vermeye başlamıştır. Farklı ülkelerde farklı statülerde hizmet veren ajanslar, genel olarak bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırma amacını gütmüşlerdir. Geleneksel yönetim modellerinden farklı olarak, bölgesel kalkınma ajansları, ekonomik ve sosyal alanda etkin rol oynaması beklenen sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere, toplumun önde gelen kesimlerini sürece dâhil etmeye başlamıştır.

Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren DPT’nin öncü olması ile bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla çeşitli politikalar uygulanmıştır. Ancak daha çok merkezden uygulanan politikaların varlığı ve bu politikaların yerele yeterince sirayet edememesi, Türkiye’de de yerel aktörlerin baskın olacağı kalkınma politikalarının uygulanmasını gündeme getirmiştir. Bölgesel planlamaya yeni bir bakış açısı kazandırma ve kalkınmaya farklı bir vizyon getirme amacıyla yapılan kalkınma ajansları, bölgesel eşitsizliklerin giderilerek bölgesel kalkınmanın sağlanması amaçlarına hizmet etmek amacıyla kurulmuşlardır. Ancak ajansların başarılı bir model olabilmeleri yönetim ilkesi çerçevesinde toplumun tüm kesimlerini karar alma ve uygulama süreçlerine katması ile ölçülebilecektir.

Türkiye’de faaliyet gösteren yirmi altı kalkınma ajansı, kuruluş kanunu gereğince katalizör görevini üstlenmişlerdir. Sivil toplum kuruluşları-özel sektör ve kamu sektörü arasında işbirliği ve birlikte çalışma kültürünü geliştirmeye çalışan kalkınma ajansları doğrudan uygulayıcı konumda olmamaktadır. Bu durum, sivil toplum kuruluşların acil müdahale gerektiren sorunlarına çözüm bulma konusunda sorun yaratmaktadır.

1960’lı yıllardan 2000’li yıllara kadar yürütülen merkezden ve yukarıdan aşağıya planlama ve kalkınma politikaları yerini, 2000’li yıllardan itibaren aşağıdan yukarıya ve yerel kalkınma ve planlama anlayışına bırakmıştır. Ancak yaşanan bu dönüşümün yerelde etkisini göstermesi, beklenenden daha uzun zaman almaktadır. Vatandaşların yıllardır alışmış oldukları sistemin yeni yeni değişmeye başladığını görmeleri belli bir direnç oluşturmaktadır. Dahası, merkezden planlama yerine yerinde ve katılımcılık ilkeleri çerçevesinde politika üretmeye yönelik çabaların sonuç vereceğine yönelik tutum olumlu olmamaktadır. Esas sorun; bu politikaların uygulanması konusundaki karşılıklı samimiyet zemininin oluşmamasıdır. Gerçek anlamda merkez yerine yerelin taleplerinin ön plana çıkmasına imkân verecek tedbirler veya yasal düzenlemelerin yokluğu, yönetim ilkesinin kâğıt üstünde kalması sonucunu yaratacaktır.

Her ne kadar uygulama aşamalarında çeşitli sorunlar yaşanıyor olsa da Türkiye’de kalkınma ajansları yeni kurum olma özelliğini hala taşımaktadır ve gelecekte kurumsal kimliklerin tamamlanarak var olan sorunlara daha derin ve çözüm odaklı eğilmeleri en büyük beklentidir. Başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere, yerel kalkınmanın öncü aktörleri olan kurumların yönetim ilkesi baz alınarak tabana yayılan kalkınma süreçlerinde yer almaları önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, R. (2007). *Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları*. www.kentli.org, Erişim tarihi:11.06.2012.
- Ataay, F. (2005). *BKA Tasarımının “Kalkınma” Anlayışı Üzerine*, Der: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi.
- Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar*, TEPAV, Temmuz 2008, <http://www.tepav.org.tr>, Erişim tarihi: 10.03.2014.
- Aydemir, D. *Kadın, Demokrasi ve Sivilleşme*, www.usak.org.tr/makale, Erişim tarihi: 10.10.2014.
- Bakır, H., Tuncel C.O., H. (2010). *Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Bölgesel Politikalarında Yaşanan Değişim: Kalkınma Ajansları*, Akgül, B. ve Uzey, N.(Editörler), *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları* içinde. Ekin Basın Yayım Dağıtım.
- Banger, G. *Sivil Toplum Örgütleri İçin Yönetişim Rehberi*, www. panel.stgm.org.tr, Erişim tarihi: 02.03.2011.
- Çaha, Ömer. (2008). *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*, Plato Film Yayınları.
- Çaha, Ömer., Çaylak, Adem., Tutar, Hüseyin. (2013). *TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili*. SERKA.
- Çakmak, Erol. (2006). *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İmaj Yayınevi.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Bölgesel Gelişme*, www.dpt.gov.tr , Erişim tarihi: 05.06.2010.
- Dinler, Zeynel. (2005). *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi.
- Eraydın, A. (2004). *Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler*. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt I, Tam Metni içinde, ss.126-146.
- Eraydın, A. (2010). *Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumlaşması: Kalkınma Ajansları*. Akgül, B. ve Uzey, N.(Editörler.), *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları* içinde, s.45, Ekin Basın Yayım Dağıtım.
- Erdoğan Tosun, Gülgün. (2005). *Türkiye’de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi ve Demokrasinin Pekişmesinin Önündeki Engeller*, Kaknüs Yayınları.
- EURADA (1999)., *Creation, Development and Management of RDAs, Does It Have To Be So Difficult?*,<http://www.eurada.org>, Erişim tarihi: 04.04.2013.
- Hasanoğlu, M., Aliyev, Z. (2013). *Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları*. *Sayıstay Dergisi*, Sayı:60, ss.81-103. <http://dergi.sayistay.gov.tr>, Erişim tarihi: 05.04.2013.
- Karaarslan, Gökçe. (2008). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karakılıç, Y., Sarıgül C.E. (2013). *Bir “Ekonomik Yönetişim Modeli” Olarak Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) Uygulaması: Üniter Yapının ve Sosyal Devletin Tasfiyesi mi Tesviyesi mi?*, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-1, Küresel Krizler ve Ekonomik Yönetişim Bildiriler Kitabı, İnönü Üniversitesi, Malatya, ss.384-408.
- Karakuş, O. *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşları*, eprints.sdu.edu.tr, Erişim tarihi: 26.04.2012.

- Keyman, E.F. *Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaka*, www.stgm.org.tr, Erişim tarihi: 04.10.2014.
- Koçberber, S. (2006). Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi. *Sayıştay Dergisi*, Sayı:61, ss.37-55.
- Maç, N. (2006). Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, *Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi-Araştırma Raporu*, Sayı: 117/76, ss.1-8, http://www.kto.org.tr/d/file/kalkinmaajans_rapor.pdf, Erişim tarihi: 20.01.2020.
- Mardin, Ş. (2013). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Makaleler 1*, İletişim Yayınları.
- Özel, M. (2003). Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara, Cilt 58-1, ss.97-117.
- Özen, P. *Bölge Kalkınma Ajansları*, <http://www.tepav.org>, Erişim tarihi: 06.07.2012.
- Özer, Y. E. *Küresel Rekabet-Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye. Review of Social, Economic and Business Studies*, Vol.9/10,396, ss.389-408.
- Öztürk, N.K. *Bürokratik Devletten Etkin Yönetime Geçiş: İyi Yönetişim*, www.deu.edu.tr, Erişim tarihi: 07.05.2012.
- Resmi Gazete. 4 Sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.07.15.2018 tarih ve 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.
- Resmi Gazete. 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun. 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazete.
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2005-2010) Etki Değerlendirme Araştırması (Sonuç Raporu-27/1/2012), <http://www.stgm.org.tr>, Erişim tarihi: 12.06.2014.
- Tamer, Ahmet. (2010). *Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri*, DPT Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- Uğuş, B. (2013). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *E-Akademi Dergisi*, Sayı:4, <http://www.e-akademi.org>, Erişim tarihi: 12.04.2013.
- World Bank (1992). Aktaran: Aktan, C.C.(2015). İdeal Devlet ve İyi Yönetim: Temel İlkeler, Kurallar ve Kurumlar. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, ss.50-60.
- Yılmaz, S. (1999). *Bölgesel Kalkınma Ajansları 2*, EURADA, www.arkitera.com, Erişim tarihi: 08.04.2013.
- Yüksel Acı, E. *Küreselleşme Olgusu ve STK’lar*, www.universite-toplum.org, Erişim tarihi: 11.05.2012.

EKLER

Ek 1: STK Anket Formu

- A1. Kurumunuzun örgütlenme biçimi hakkında bilgi verir misiniz?
1. Müstakil kuruluş
 2. Bir kuruluşun şubesi
 3. Bir kuruluşun temsilciliği
 4. Diğer (lütfen belirtiniz).....
- A2. Kurumunuzun yasal statüsü nedir?
1. Dernek
 2. Vakıf
 3. Kooperatif
 4. Platform
 5. İniyatif grubu
 6. Meslek kuruluşu
 7. Birlik
 8. Sendika
 9. Federasyon/Konfederasyon
 10. Diğer (lütfen belirtiniz)...
- A3. Kurumunuzun hedef kitlesini kimler oluşturmaktadır? Ya da kime yönelik faaliyet gösteriyorsunuz? (En fazla üç tanesini belirtiniz!)
- A3.1.....
- A3.2.....
- A3.3.....
- A4. Kurumunuzun en fazla yoğunlaştığı üç faaliyet alanı hangileridir?
- A4.1.....
- A4.2.....
- A4.3.....
- A5. Kurumunuz kâr amacı güdüyor mu?
1. Evet
 2. Hayır
 3. Diğer (lütfen belirtiniz).....
- A6. Kurumunuzun bulunduğu yerin mülkiyeti hakkında bilgi verir misiniz?
1. Kira
 2. Kurumun mülkiyeti
 3. Şahıs evi
 4. Şahıs Şirketi
 5. Kamu tahsisli
 6. Hayırsever bağışı
 7. Diğer (lütfen belirtiniz)
- A7. Kurumunuzda çalıştırdığınız personelin statüsüne dair bilgi verir misiniz? Varsa sayısı ne kadardır?
- Maaşlı Gönüllü
- A7.1. Yok (1) A7.4. Yok (1)
- A7.2. Kadın A7.5. Kadın
- A7.3. Erkek A7.6. Erkek
- A8. Kurumunuzun gelir kaynaklarını aşağıdakilerden hangileri oluşturmaktadır? (lütfen iki tane belirtiniz)
- A8.1.....
- A8.2.....

1. Proje gelirleri
 2. Üye aidatları
 3. Bağışlar
 - 4.Şahsi katkılarla
 5. Kuruma ait kira geliri
 6. Organizasyon gelirleri
 - 7.Merkezi bütçeden ayrılan pay
 8. Diğer (lütfen belirtiniz)
- A9. Kurumunuzun düzenli olarak çıkardığı herhangi bir yayını var mı? Varsa lütfen iki tanesini belirtiniz.
- A9.1.....
- A9.2.....
1. Hayır yok
 2. Aylık dergi
 3. 3 veya daha fazla aylık dergi
 4. Broşür
 5. Bülten
 6. İnternet yayını
 7. Proje kitabı/kitapçığı
 8. Diğer (lütfen belirtiniz).....

A10. Kurumunuzdaki fiziksel donanıma ilişkin durum nedir?

		1 Var	2 Yok
A10.1	Bilgisayar (varsa adet)		
A10.2	İnternet bağlantısı		
A10.3	Network (yerel ağ)		
A10.4	Web sayfası		
A10.5	Toplantı/konferans salonu (kapasitesi)		
A10.6	Sinevizyon		
A10.7	Arşiv kaydı		

A11. Kurumunuzun yönetim toplantıları hangi sıklıkta yapılıyor?

1. Her gün
2. Haftada bir
3. Birkaç haftada bir
4. Ayda bir
5. Birkaç ayda bir
6. Diğer (lütfen belirtiniz)

A12. Toplam ne kadar üyeniz var?

A12.1. Kadın -.....

A12.2. Erkek -.....

A12.3. Toplam-.....

A13. Kurumunuzun Genel Kurul toplantıları hangi sıklıkta yapılıyor?

A13:.....

A14. Sivil Toplum Kuruluşu olarak karşılaştığınız temel sorunlar nelerdir? (Lütfen üç tanesini belirtiniz)

A14.1.....

A14.2.....

A14.3.....

A15. Kamu kurumlarının size karşı bir ayrımcılık yaptığını düşünüyor musunuz?

1. Evet

2. Hayır

3. Diğer (lütfen belirtiniz)

A.16. Kurumunuz hangi ihtiyaca/amaca hizmet etmek için kuruldu ?

A16.1.....

B1. Üyelerinize yönelik aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştiriyor musunuz?

		1 Evet	2 Hayır
B1.1	Birbirleriyle tanışmalarını sağlıyoruz		
B1.2	Ortak platformlarda buluşmalarını sağlıyoruz		
B1.3	Ortak projeler üretmelerini sağlıyoruz		
B1.4	Ortak iş yapmalarını sağlıyoruz		
B1.5	Eğitim faaliyetleri düzenliyoruz.		
B1.6	Fırsatlardan haberdar ediyoruz.		
B1.7	Diğer (lütfen belirtiniz).....		

B2. Kurumunuzu tanıtmak veya üye sayısını arttırmak için en fazla kullandığınız iki araç aşağıdakilerden hangisidir?

B2.1:.....

B2.2:.....

1. Böyle bir faaliyet yürütmüyoruz

2. Basın

3. Telefon

4. İnternet

5. Sosyal Medya

6. Kişisel ilişki

7. Diğer (lütfen belirtiniz)

B3. Vatandaşlar size ulaşmak için genelde hangi yolları kullanıyorlar? (Lütfen en fazla iki tane belirtiniz)

B3.1:.....

B3.2:.....

1. Telefon

2. Kuruma gelerek

3. E-posta

4. Basın

5. Tanıdıklar

6. Diğer (lütfen belirtiniz).....

B4. Kurum olarak şimdiye kadar aşağıdaki eğitimlerden herhangi birini aldınız mı?

		1 Almadık	2 Birkaç gün	3 Birkaç hafta	4 Birkaç ay
B4.1	Yöneticilik, idarecilik eğitimi				
B4.2	Satış ve pazarlama eğitimi				
B4.3	İletişim becerisi eğitimi				
B4.4	Bilgisayar eğitimi				
B4.5	Finans, bütçe, bankacılık eğitimi				
B4.6	Personel (insan kaynakları) yönetimi eğitimi				
B4.7	Dış ticaret eğitimi				
B4.8	Kişisel gelişim eğitimi				
B4.9	Yabancı dil eğitimi				
B4.10	Fuarcilık eğitimi				
B4.11	Kalite belgesi eğitimi				
B4.12	Yatırım ve üretim eğitimi				
B4.13	Teşvik sistemi eğitimi				
B4.14	Kurumsallaşmayla ilgili eğitim				
B4.15	Girişimcilik eğitimi				
B4.16	Proje eğitimi				
B4.17	Diğer (belirtiniz).....				

B5. Kurum olarak şimdiye kadar kendi üyelerinize veya hedef kitlenize aşağıdaki eğitimlerden herhangi birini verdiniz mi?

		1 Vermedik	2 Birkaç gün	3 Birkaç hafta	4 Birkaç ay
B5.1	Yöneticilik, idarecilik eğitimi				
B5.2	Satış ve pazarlama eğitimi				
B5.3	İletişim becerisi eğitimi				
B5.4	Bilgisayar eğitimi				
B5.5	Finans, bütçe, bankacılık eğitimi				

B5.6	Personel (insan kaynakları) yönetimi eğitimi				
B5.7	Dış ticaret eğitimi				
B5.8	Kişisel gelişim eğitimi				
B5.9	Yabancı dil eğitimi				
B5.10	Fuarçılık eğitimi				
B5.11	Kalite belgesi eğitimi				
B5.12	Yatırım ve üretim eğitimi				
B5.13	Teşvik sistemi eğitimi				
B5.14	Kurumsallaşmayla ilgili eğitim				
B5.15	Girişimcilik eğitimi				
B5.16	Proje eğitimi				
B5.17	Diğer (belirtiniz).....				

C1. Kurum olarak şimdiye kadar herhangi bir proje gerçekleştirdiniz mi?

	1. Hayır	2. Bir proje	3. Birden fazla
C1.1. Yerel proje			
C1.2. Ulusal proje			
C1.3. Uluslararası proje			
C1.4. Diğer (belirtiniz).....			

C2. Şimdiye kadar herhangi bir ulusal veya uluslararası kuruluştan hibe desteği aldınız mı?

1. Evet

2. Hayır

3. Diğer (lütfen belirtiniz).....

C3 . Hibe desteği aldığınız kuruluş hangisi veya hangileriydi? Hibe desteği aldığınız projenin konusu/konuları ne idi? (En fazla iki tanesini belirtiniz! Dikkat! C2 Sorusuna evet diyenlere sorulacak)

Kurum

Konu

C3.1.

C3.3.

C3.2.

C3.4.

C4. Projeleri kurum olarak kendiniz mi hazırlıyorsunuz yoksa dışarıdan yardım mı alıyorsunuz?

1. Kendimiz hazırlıyoruz

2. Genelde dışarıdan profesyonel destek alıyoruz

3. Genel merkezden destek alıyoruz

4. Diğer (lütfen belirtiniz).....

C5. Aşağıda belirtilen kurumlarla proje bazında ya da başka herhangi bir ortak çalışmanız oluyor mu?

		1. Pek olmuyor	2. Bazen oluyor	3. Sürekli oluyor
C5.1	KOSGEB			
C5.2	İŞKUR			
C5.3	AB			
C5.4	Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)			
C5.5	SODES			
C5.6	Ulusal Ajans			
C5.7	Dünya Bankası			
C5.8	Yerel yönetimler			
C5.9	Büyükkelçilikler			
C5.10	TÜBİTAK			
C5.11	BM			
C5.12	Diğer (belirtiniz).....			

C6. Şimdiye kadar gerek proje, gerekse başka vesileyle ilişkinizin veya işbirliğinizin bulunduğu başka sivil toplum kuruluşu oldu mu?

C6.1. Hayır yok

- C6.2. Var (yerel STK)
C6.3. Var (ulusal STK)
C6.4. Var (Uluslararası STK).....
C6.5. Diğer (lutfen belirtiniz).....

D1. Aşağıdaki Kurumların toplantılarına davet edilme ve katılma durumunuzla ilgili bilgi verir misiniz?

	Davet edilme/edilmeme		Katılıp/katılmama	
	1. Evet	2. Hayır	1. Evet	2. Hayır
D1.1. Kent Konseyleri				
D1.2. Belediye Meclisi				
D1.3. İl Genel Meclisi				
D1.4. İl/İlçe İnsan Hakları Kurulu				
D1.5. Serhat Kalkınma Ajansı				

D2. İlinizde/ilçenizde bulunan aşağıdaki kurumlarla hangi düzeyde ilişkiniz var?

		1	2	3
		İlişkimiz yok	Biraz ilişkimiz var	Yoğun ilişkimiz var
D2.1	Belediye			
D2.2	Valilik			
D2.3	Kaymakamlık			
D2.4	Siyasi partiler*			
D2.5	Emniyet müdürlüğü			
D2.6	Milli eğitim müdürlüğü			
D2.7	Sağlık müdürlüğü			
D2.8	Ticaret ve sanayi odası			
D2.9	Tarım müdürlüğü			
D2.10	Üniversite			
D2.11	Müftülük			
D2.12	Jandarma			
D2.13	Diğer			

E1. Size göre ilinizin/ilçenizin en önemli sorun alanları nelerdir?(En fazla üç tane belirtiniz)

- E1.1.....
E1.2.....
E1.3.....
E2. Size göre iliniz/ilçenizin kalkınması için en önemli üç potansiyel alan hangileridir?
E2.1.....
E2.2.....
E2.3.....

E3. Kurum olarak bulunduğunuz il, ilçe veya bölge halkına yönelik olarak aşağıdaki alanlarla ilgili şimdiye kadar hangi düzeyde hizmetiniz oldu?

		1	2	3
		Hizmetimiz olmadı	Biraz hizmetimiz oldu	Çok hizmetimiz oldu
E3.1	Eğitim			
E3.2	Sağlık			
E3.3	Çevre			
E3.4	Spor			
E3.5	Kültür-sanat			
E3.6	Yoksulluk			
E3.7	Sokak çocukları			
E3.8	Kadın sorunları			
E3.9	Gençlik			
E3.10	Engelliler			
E3.11	Yaşlılar			
E3.12	Diğer.....			

E4. Size göre ilinizin/ilçenizin ekonomik sorunlarında aşağıdakiler ne kadar etkilidir?

		1.Etkili değil	2.Biraz etkili	3.Çok etkili
E4.1	Pazar sorunu			
E4.2	Nitelikli eleman yokluğu			
E4.3	Eğitim düzeyinin düşüklüğü			
E4.4	Ham madde yetersizliği			
E4.5	Yatırımın yetersizliği			
E4.6	Üretimin verimsizliği			
E4.7	Devletin ilgisizliği			
E4.8	Özel sektörün ilgisizliği			
E4.9	Ulaşımın yetersizliği			
E4.10	Vergilerin yüksekliği			
E4.11	Enerji kaynaklarının yetersizliği			
E4.12	Diğer.....			

E5. Lütfen aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtiniz!

		1. Katılıyorum	2. Kısmen Katılıyorum	3. Fikrim yok	4. Katılmıyorum
E5.1	Bulduğumuz şehir sivil toplum gelişimine çok uygundur				
E5.2	Bulduğumuz şehirde halk sivil toplum faaliyetlerine duyarlıdır				
E5.3	Bulduğumuz şehrin sorunlarını çözmeye katkıda bulunuyoruz				
E5.4	Devlet bizim gibi kuruluşların gelişimine katkıda bulunmalıdır				
E5.5	Devlet bize engel çıkarmasın başka bir şey istemiyoruz				
E5.6	Yerel yöneticiler genelde bize karşı yapıcı bir tutum sergiliyorlar				
E5.7	Kamu kurumlarının verdiği proje destekleri hakkında yeterince bilgimiz var				
E5.8	Uluslararası proje veren kuruluşlar hakkında yeterince bilgimiz var				

Lütfen kurumunuz ve şahsınızla ilgili aşağıdaki bilgileri veriniz.

Kurumun		Anketi cevaplayan kişinin	
Adı		Adı, Soyadı	
Bulduğu İl/İlçe		Kurumdaki Pozisyonu	
Telefon		Kurumdaki Çalışma Süresi	
Faks		İletişim Bilgileri: (Cep Telefonu)	
e-posta			
İnternet Adresi			
Kuruluş Yılı *			
Şu anda Kaçınıcı Başkan Görevde			